

Natalia JAŚKIEWICZ

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu, Polska

ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI POLSKICH WOJEWÓDZTW – PODEJŚCIE STATYCZNE I DYNAMICZNE W LATACH 2014-2018

Streszczenie

Pojęcie „przedsiębiorczość” jest wieloaspektowe i brakuje w literaturze zgodności co do jego znaczenia. W ujęciu ekonomicznym przedsiębiorczość jest często traktowana jako czwarty (obok ziemi, kapitału oraz pracy) czynnik produkcji. Przedsiębiorczość niewątpliwie jest zjawiskiem społeczno-gospodarczym. Celem artykułu jest ustalenie poziomu rozwoju przedsiębiorczości (z podziałem na: aspekt pierwszy – poziom rozwoju przedsiębiorczości rozumiany jako podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej, której podstawowym celem jest działalność zarobkowa, a także aspekt drugi – poziom rozwoju przedsiębiorczości aktywizującej mieszkańców, związanej głównie z realizacją celów społecznych), w poszczególnych województwach Polski w latach 2014, 2016 i 2018 oraz określenie kierunku zmian (czy zmiana poziomu rozwoju przedsiębiorczości, ustalona na podstawie analizy dynamiki, miała charakter korzystny czy niekorzystny). Otrzymane wyniki, odnoszące się zarówno do poziomu rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie pierwszym, jak i drugim, pokazały duże zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości pomiędzy poszczególnymi województwami. Biorąc pod uwagę kierunek zmian, niekorzystną sytuację odnotowano jedynie w przypadku poziomu rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie pierwszym, w relacji pomiędzy poziomem przedsiębiorczości w roku 2016 a zmianą 2018-2016 (łącznie w sześciu województwach). Natomiast w aspekcie pierwszym, w relacji pomiędzy poziomem przedsiębiorczości w roku 2014 a zmianą 2016-2014, oraz w aspekcie drugim, w całym badanym okresie, odnotowano dodatnią dynamikę zmian.

Słowa kluczowe: rozwój, przedsiębiorczość, poziom rozwoju przedsiębiorczości.

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN POLISH VOIVODESHIPS – A STATIC AND DYNAMIC APPROACH IN 2014-2018

Summary

The term "entrepreneurship" is multifaceted and there is no consensus in the literature as to its meaning. In economic terms, entrepreneurship is often treated as the fourth factor of production (next to land, capital and labor). Entrepreneurship is undoubtedly a socio-economic phenomenon. The aim of the article is to determine the level of entrepreneurship development (divided into: the first aspect – the level of entrepreneurship development understood as starting and running a business whose primary goal is profit-making, and the second aspect – the level of entrepreneurship development that activates residents, related mainly to the implementation of social goals), in individual voivodeships of Poland in 2014, 2016 and 2018 and determining the direction of changes (whether the change in the level of entrepreneurship development, determined on the basis of the analysis of dynamics, was favorable or unfavorable). The obtained results, relating both to the level of entrepreneurship development in the first and second aspect, showed a large differentiation in the level of entrepreneurship development between individual voivodeships. Taking into account the direction of changes, an unfavorable situation was recorded only in the case of the level of entrepreneurship development in the first aspect, in the relation between the level of entrepreneurship in 2016 and the change in 2018-2016 (in total in six voivodeships). On the other hand, in the first aspect, in the relation between the level of entrepreneurship in 2014 and the change in 2016-2014, and in the second aspect, in the entire analyzed period, a positive dynamics of changes was noted.

Key words: development, entrepreneurship, level of entrepreneurship development.

Wprowadzenie

Przedsiębiorczość nie jest pojęciem jednoznacznym, tak w języku potocznym, jak też naukowym. Jest wieloaspektowe i w literaturze brakuje zgodności co do jego znaczenia. W ujęciu ekonomicznym przedsiębiorczość jest często traktowana jako czwarty (obok ziemi, kapitału i pracy) czynnik produkcji, przejawiający się w obszarze racjonalizacji i twórczego stosowania nowatorskich rozwiązań, przynoszących lepsze efekty wykorzystywania pozostałych czynników (Niedziółka, 2010, s. 33).

Przedsiębiorczość niewątpliwie jest zjawiskiem społeczno-gospodarczym. W Polsce powojennej rozkwit przedsiębiorczości nastąpił od początku lat 90. Sprzyjały temu warunki stworzone przez gospodarkę rynkową, a szczególnie wprowadzenie zasad demokracji gospodarczej, zakładających swobodę tworzenia i prowadzenia przedsiębiorstw dla wszystkich oraz równe prawa regulujące ich funkcjonowanie (Targalski, 1999a, s. 17).

Celem artykułu jest ustalenie poziomu rozwoju przedsiębiorczości w poszczególnych województwach Polski w latach 2014, 2016 oraz 2018, a w tym sprawdzenie, czy pomiędzy województwami występuje duże zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości, a także określenie kierunku zmian (tj. czy w kolejnym okresie wystąpiła korzystna czy niekorzystna zmiana poziomu rozwoju przedsiębiorczości w danym województwie).

W opracowaniu dokonano analizy i oceny poziomu rozwoju przedsiębiorczości w polskich województwach w badanym okresie, na podstawie danych statystycznych, wykorzystując metodę porządkowania liniowego, zaprezentowaną przez Z. Hellwiga pod nazwą „miary rozwoju gospodarczego”. Poziom rozwoju przedsiębiorczości ustalono z podziałem na: poziom rozwoju przedsiębiorczości, rozumiany jako podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej, której podstawowym celem jest działalność zarobkowa, a także poziom rozwoju przedsiębiorczości aktywizującej mieszkańców, związanej głównie z realizacją celów społecznych.

Podstawy teoretyczne

W celu zrozumienia istoty przedsiębiorczości, jej znaczenia w procesie gospodarowania i uwarunkowań mających wpływ na kształtowanie się współczesnych jej definicji, zdecydowano zaprezentować jej historyczne implikacje, które zostały zawarte w teoriach opisujących problematykę przedsiębiorczości.

Pierwszą z przedstawionych teorii jest teoria R. Cantillona, który zauważył, że istniejące między rynkami różnice cen stwarzają okazję, żeby „kupić tanio i sprzedać drogo”. R. Cantillon wskazywał na funkcjonowanie trzech głównych podmiotów w gospodarce: 1) właścicieli jako głównych konsumentów, dążących do zaspokojenia swoich potrzeb – popytu przez ogół produkcji w gospodarce rozumianej jako podaż; 2) przedsiębiorców, których dochód jest niepewny; 3) pracowników najemnych, których dochód jest bezwzględny i stały (Brown, Thornton, 2013, s. 5). Należy zwrócić uwagę, że Cantillon jako pierwszy dostrzegł fakt, że kupcy kupują towary po „pewnej” cenie, by następnie sprzedawać je po cenie „niepewnej”. Innymi słowy, zwrócił uwagę na ryzyko tkwiące w działalności kupców (Barreto, 1989, s. 34; za: Piecuch, 2010, s. 18).

Niektórzy ekonomiści uważają, że to J.B. Say (a nie R. Cantillon) zapoczątkował poważne, naukowe, rozważania na temat przedsiębiorczości. W jego koncepcji przedsiębiorca to samodzielny producent, w którego osobie łączą się czynniki: kapitału, pracy i działalności przedsiębiorczej. Ważną funkcją przedsiębiorcy jest tzw. „kombinowanie czynników produkcji”, doprowadzenie do ich połączenia, jednak pod warunkiem, że czynniki te zostają połączone po raz pierwszy, gdyż dokonywanie tego w trakcie prowadzenia przedsiębiorstwa jest zwykłą rutyną, niczym nadzwyczajnym, nie zasługuje na miano działań przedsiębiorczych. Jako pierwszy wprowadził pojęcie „przedsiębiorca

przemysłowy”, a także dokonał skategoryzowania zysku na: zysk z funduszu ziemskiego, osiągany przez właściciela gruntu; zysk z kapitału, osiągany przez kapitalistę, tzn. tego, kto poczynił nakłady, a także zysk przemysłowy, osiągany przez przemysłowca (Piecuch, 2010, s. 20-21).

Należy zwrócić szczególną uwagę na klasyczną teorię przedsiębiorczości J. Schumpetera. Według jego teorii przedsiębiorczość jest „nową kombinacją” środków produkcji, która umożliwia wprowadzenie nowego wyrobu lub technologii, otwarcie nowego rynku zbytu, pozyskanie nowych źródeł zasobów lub wprowadzenie nowej organizacji produkcji. Za przyczynę rozwoju gospodarczego uznaje wprowadzanie nowych kombinacji czynników wytwórczych, czyli działalność, którą zajmują się przedsiębiorcy. Poprzez ciągłą reorganizację posiadanych zasobów przedsiębiorca wytrąca rynek z równowagi, wprowadzając „twórczą destrukcję” (ang. *creative destruction*) (Schumpeter, 1995, s. 102). J.A. Schumpeter wprowadził pojęcie „innovacja”, rozumianej nie jako stworzenie nowego pomysłu lub rozwiązania, ale wprowadzenie go do praktyki gospodarczej (1960, s. 104).

Analizując powyższe teorie, należy stwierdzić, że w literaturze znajduje się wiele teorii przedsiębiorczości, które wyjaśniają charakter tego zjawiska. Dodać należy, że teorie te zakorzenione są w różnych dyscyplinach naukowych, do których należą m.in. ekonomia, zarządzanie, psychologia czy socjologia. Z tego też względu, badania nad przedsiębiorczością mają charakter interdyscyplinarny i trudno wskazać na jedną, wiodącą teorię przedsiębiorczości.

Wobec wielości funkcjonujących sformułowań przedsiębiorczości, zdefiniowanie oraz uchwycenie jej istoty wymaga sprecyzowania kluczowych dla jej rozumienia określeń, którymi są (Barczyk, 2010, s. 63):

- wola sukcesu, oparta na gruntownym optymizmie w działaniu;
- moc działania, czyli zdolność przeprowadzania tego, co jest przedmiotem dążenia;
- dążenie do nowości;
- wykorzystywanie okazji;
- pozyskiwanie środków z otoczenia, nawet tych poza polem kontroli pozyskującego;
- unikalna kombinacja zasobów zorientowanych na określony cel;
- zgoda na ponoszenie ryzyka;
- akceptacja nierutynowych działań w warunkach niepewności, czyli nieprzejrzystości warunków działania.

Na podstawie przeglądu literatury wskazać można co najmniej kilkanaście definicji przedsiębiorczości. W tym opracowaniu przytoczyć cztery z nich. Pierwszą jest definicja autorstwa T. Kraśnickiej (2002, s. 115), według której:

przedsiębiorczość jest szczególnym rodzajem aktywności ludzi, działających indywidualnie lub wewnątrz organizacji, polegająca na wykorzystywaniu pojawiających się w otoczeniu okazji, przez realizację przedsięwzięć, które przynoszą efekty ekonomiczne i (lub) pozaekonomiczne ich podmiotom oraz otoczeniu. Autorka twierdzi, że dla rozwoju przedsiębiorczości ważne są czynniki kulturowe, takie jak: systemy wartości i przekonań, tradycje przedsiębiorczości na danym obszarze, zaufanie jako zasób kulturowy, model rodziny i więzi rodzinnych oraz klimat społeczny (nie)sprzyjający przedsiębiorczości.

Zdaniem M. Bratnickiego (Bratnicki, Strużyna, 2001, s. 36-37):

przedsiębiorczość jest jednym z najważniejszych nośników zdobywania i utrzymywania przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa, jest ważnym czynnikiem w strukturze zarządzania a przejawia się w działaniu przedsiębiorcy, który zdobywa bogactwo, a przy okazji zwiększa tempo zmian w gospodarce, wykorzystując swój talent i nierzadko szczęście.

Warto zwrócić uwagę na definicję zaproponowaną przez A. Klasika, który przedsiębiorczość określił jako: „uporządkowany społecznie proces tworzenia szans na kreowanie bogactwa oraz ich twórcze wykorzystanie poprzez użytkowanie zasobów finansowych, materialnych oraz kapitału ludzkiego i społecznego w sposób innowacyjny” (2006, s. 279) oraz na definicję według Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD)¹, tj. „przedsiębiorczość wiąże się głównie ze zdolnością ludzi do rozpoczynania nowych przedsięwzięć (newventures), ilością i jakością rozpoczynających firm oraz łatwością, z jaką te firmy mogą się znaleźć na rynku i go opuścić” (Makieła, Stuss, 2018, s. 19).

Analizując powyższe definicje, można dostrzec, że przedsiębiorczość definiowana jest szeroko i niejednoznacznie. Ujęte w nich rozważania dotyczą przedsiębiorczości zarówno jako cechy działania, jak i roli przedsiębiorcy.

Kierunki, w jakich przedsiębiorczość może ewoluować, określane są przez tzw. wzorce przedsiębiorczości. Na płaszczyźnie rozważań naukowych za reprezentatywne uznaje się, zaproponowane przez L.H. Habera, cztery wzorce przedsiębiorczości (1996, s. 15-18):

- przedsiębiorczość żywiołowa – odznacza się wysokim stopniem ryzyka związanego z dążeniem za wszelką cenę do osiągnięcia sukcesu, może prowadzić do działań na pograniczu prawa, wykorzystywania luk w przepisach, a nawet łamania ich;
- przedsiębiorczość ewolucyjna – nawiązuje do koncepcji „American Dream”, zgodnie z którą każdy pracownik może stać się przedsiębiorcą pod warunkiem stałej profesjonalizacji własnych umiejętności zawodowych, charakteryzuje się stopniowym wprowadzaniem zmian przez inwestowanie, poprawę umiejętności przedsiębiorcy, podejmowanie nowej działalności gospodarczej bądź modernizację dotychczasowej;
- przedsiębiorczość etyczna – jest pochodną przyjmowania przez przedsiębiorców i kadre kierowniczą wartości, norm, poglądów, zasad społecznych, systemów religijnych, filozoficznych i kulturowych w życiu codziennym i w działalności produkcyjnej, działania przedsiębiorcze w tym modelu charakteryzuje się rozważą, lojalnością w stosunku do partnerów, uczciwością;
- przedsiębiorczość systemowa – jest charakterystyczna dla rozwiniętej gospodarki rynkowej, w której państwo przejmuje rolę promotora przedsiębiorczości, stwarzając odpowiednie warunki do rozwoju zachowań przedsiębiorczych, głównym atrybutem tego wzorca jest pomysłowość i innowacyjność zawarta w biznesplanie, a rozwinięty system kontroli prawnej, finansowej i podatkowej umożliwia stałą obserwację zachowań przedsiębiorczych, ograniczając do minimum zjawiska patologiczne.

¹ Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*Organisation for Economic Cooperation and Development – OECD*) jest międzynarodową, międzyrządową organizacją gospodarczą o profilu ekonomicznym, skupiającą 36 wysoko rozwiniętych i demokratycznych państw (w tym od listopada 1996 roku Polskę). Powołana została do życia na mocy konwencji paryskiej, podpisanej 14 grudnia 1960 roku, a działalność rozpoczęła z dniem 30 września 1961 roku.

Dodać należy, że efekty działań przedsiębiorczych mogą uwidaczniać się w węższym zakresie, dotyczącym przedsiębiorcy i jego firmy oraz w szerszej skali, obejmującej otoczenie (Bittnerowa, 1999, s. 18). Pierwszy przypadek sprowadza się przede wszystkim do powstawania nowych przedsiębiorstw, rozwoju istniejących podmiotów gospodarczych, podejmowania działań innowacyjnych w firmach, a z kolei efekty działań przedsiębiorczych w szerszej skali mogą się przejawiać, m.in. w: spadku bezrobocia, wzroście dochodów ludności i samorządów lokalnych, korzystnych zmianach struktur gospodarczych (np. w przemyśle, w rolnictwie czy w usługach) czy pełniejszym wykorzystaniu zasobów lokalnych (Robaszkiewicz, 2006, s. 202).

Ze względu na podstawowy cel niniejszego artykułu, warto zwrócić uwagę, że przedsiębiorczość może dotyczyć zarówno podejmowanej i prowadzonej na danym terenie działalności gospodarczej, której podstawowym celem jest działalność zarobkowa, jak też działalności związanej z realizacją celów społecznych.

Przedsiębiorczość, rozumiana jako podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej, jest tożsama z osobami podejmującymi i prowadzącymi działalność gospodarczą, czyli przedsiębiorcami. Jest to niewątpliwie ujęcie psychologiczne przedsiębiorczości. „Przedsiębiorcą jest człowiek aktywny, który posiada zdolność inspirowania innych do działania i nie akceptuje sytuacji oraz ograniczeń wynikających z jakichkolwiek struktur” (Targalski, 1999b, s. 46).

Przedsiębiorczość związana z realizacją celów społecznych dotyczy przede wszystkim funkcjonowania podmiotów działalności pożytku publicznego. Działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna, prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych, określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Założenia metodyczne

W celu określenia poziomu rozwoju przedsiębiorczości wykorzystano metodę porządkowania liniowego, umożliwiającą porządkowanie liniowe obiektów z wykorzystaniem wzorca, przedstawioną przez Z. Hellwiga pod nazwą „miary rozwoju gospodarczego” (1968, s. 307-327). Zastosowano algorytm:

1. Przeprowadzono standaryzację danych:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{S_j}$$

gdzie: x_{ij} – obserwacja j -tej zmiennej dla obiektu i ,
 \bar{x}_j – średnia arytmetyczna obserwacji j -tej zmiennej,
 S_j – odchylenie standardowe obserwacji j -tej zmiennej.

2. Ustalono współrzędne wzorca:

$$z_{0j} = \begin{cases} \max\{z_{ij}\} & \text{dla zmiennych o charakterze stymulant} \\ \min\{z_{ij}\} & \text{dla zmiennych o charakterze destymulant} \end{cases}$$

3. Określono odległości obiektów od wzorca:

$$d_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (z_{ij} - z_{0j})^2}$$

4. Obliczono wartości zmiennej agregatywnej

$$D_i = 1 - \frac{d_{i0}}{d_0} \text{ przy czym na ogół } D_i [0 ; 1]$$

$$\text{gdzie: } d_0 = \text{śr } d_0 + 2 S_d$$

$$\text{śr } d_0 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n d_{i0}$$

$$S_d = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (d_{i0} - \text{śr } d_0)^2}$$

5. Na podstawie analizy rozkładu otrzymanych wartości zmiennej agregatywnej zdecydowano przyjąć następujące klasy poziomu rozwoju przedsiębiorczości:

- $m_i [0,00 : 0,20)$ – poziom bardzo niski
- $m_i (0,21 : 0,40)$ – poziom niski
- $m_i (0,41 : 0,60)$ – poziom średni
- $m_i (0,61 : 0,80)$ – poziom wysoki
- $m_i (0,81 : 1,00]$ – poziom bardzo wysoki

Rezultaty przeprowadzonej analizy

W celu zachowania możliwości porównań wyników w ramach poszczególnych województw, poziom rozwoju przedsiębiorczości ustalony został dla wszystkich województw w trzech podokresach (rok 2014, 2016 i 2018), a następnie dokonano przyporządkowania wyników do poszczególnych województw.

Dodatkowo, w ostatnim etapie, żeby określić charakter zmiany (tj. czy w roku 2016, a następnie 2018 nastąpiła zmiana korzystna czy niekorzystna), dokonano analizy związku pomiędzy poziomem rozwoju przedsiębiorczości w roku 2014 i zmiany poziomu w latach 2016-2014 oraz pomiędzy poziomem rozwoju przedsiębiorczości w roku 2016 i zmiany poziomu w latach 2018-2016.

Na podstawie analizy dostępnych danych GUS ustalono zbiór cech, mogących charakteryzować poziom rozwoju przedsiębiorczości, a należą do nich:

- 1) liczba osób fizycznych prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą na 10 tys. ludności;
- 2) liczba spółek handlowych na 10 tys. ludności;
- 3) liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności;
- 4) dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem na 10 tys. ludności;
- 5) udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON;
- 6) liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności;
- 7) liczba członków klubów sportowych, klubów wyznaniowych i UKS na 10 tys. ludności;
- 8) liczba uczestników imprez masowych na 10 tys. ludności;
- 9) liczba członków kół (klubów) dotyczących działalności artystycznej na 10 tys. ludności;
- 10) liczb osób, którym decyzją przyznano świadczenia z pomocy społecznej na 10 tys. ludności;
- 11) liczba zatrudnionych na 10 tys. ludności;

- 12) udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym;
- 13) saldo migracji wewnętrznych na 10 tys. ludności;
- 14) saldo migracji zewnętrznych na 10 tys. ludności;
- 15) osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców;
- 16) liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności;
- 17) liczba jednostek nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności;
- 18) liczba jednostek wykreślonych z rejestru REGON na 10 tys. ludności;
- 19) liczba pracujących na 10 tys. ludności;
- 20) liczba osób dodatkowo uczących się języka obcego na 10 tys. mieszkańców.

Na podstawie szczegółowej analizy zgromadzonych danych, która polegała m.in. na sprawdzeniu kompletności danych w czasie i przestrzeni, pogłębionej analizy przydatności każdej oddzielnej cechy oraz zbadaniu ich rozkładu przestrzennego, ze zbioru 20 do dalszego postępowania wybrano 12 cech. Do wybranych cech należą:

- x_1 liczba osób fizycznych prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą na 10 tys. ludności
- x_2 liczba spółek handlowych na 10 tys. ludności
- x_3 liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności
- x_4 dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem na 10 tys. ludności
- x_5 udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON
- x_6 liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności
- x_7 liczba członków klubów sportowych, klubów wyznaniowych i UKS na 10 tys. ludności
- x_8 liczba uczestników imprez masowych na 10 tys. ludności
- x_9 liczba członków kół (klubów) dot. dział. artystycznej na 10 tys. ludności
- x_{10} liczb osób, którym decyzją przyznano świadczenia z pomocy społecznej na 10 tys. ludności
- x_{11} liczba zatrudnionych na 10 tys. ludności
- x_{12} udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.

Jak zostało wspomniane wcześniej, przedsiębiorczość była rozpatrywana odrębnie w dwóch aspektach: tj. podejmowanej i prowadzonej działalności gospodarczej, której podstawowym celem jest działalność zarobkowa, jak i działalności związanej z realizacją celów społecznych. W celu określenia poziomu rozwoju przedsiębiorczości, wymienione powyżej cechy diagnostyczne przyporządkowano do jednego z dwóch aspektów.

W wyniku przeprowadzonej procedury eliminacji cech wysoko skorelowanych², ustalono, że poziom rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie pierwszym określony zostanie na podstawie trzech cech (tj. x_1 , x_4 i x_5), z czego dwie pierwsze to stymulanty, a ostatnia to destymulanta, zaś w aspekcie drugim na podstawie sześciu cech (tj. x_6 , x_7 , x_8 , x_9 , x_{11} i x_{12}), w tym pięć stymulant i jedna destymulanta (tj. x_{12}).

Wyniki przeprowadzonej analizy zaprezentowano w tabelach 1 i 2.

² W celu wyeliminowania cech wysoko skorelowanych, sporządzono macierz korelacji, na podstawie której zbudowano grafy, przyjmując r krytyczne (r_k) na poziomie 0,65.

Tabela 1

Poziom rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie podejmowanej i prowadzonej działalności gospodarczej, której podstawowym celem jest działalność zarobkowa

2014				2016			
Lp.	Jednostka	Di	P	Lp.	Jednostka	Di	P
1.	MAZOWIECKIE	0,71	wysoki	1.	MAZOWIECKIE	0,83	b. wysoki
2.	WIELKOPOLSKIE	0,45	średni	2.	WIELKOPOLSKIE	0,52	średni
3.	DOLNOŚLĄSKIE	0,41	średni	3.	DOLNOŚLĄSKIE	0,49	średni
4.	POMORSKIE	0,36	niski	4.	POMORSKIE	0,44	średni
5.	OPOLSKIE	0,35	niski	5.	MAŁOPOLSKIE	0,43	średni
6.	MAŁOPOLSKIE	0,33	niski	6.	OPOLSKIE	0,42	średni
7.	ŚLĄSKIE	0,29	niski	7.	ZACHODNIOPOMORSKIE	0,39	niski
8.	ZACHODNIOPOMORSKIE	0,26	niski	8.	ŚLĄSKIE	0,36	niski
9.	PODLASKIE	0,23	niski	9.	ŁÓDZKIE	0,31	niski
10.	ŁÓDZKIE	0,22	niski	10.	LUBUSKIE	0,26	niski
11.	LUBUSKIE	0,20	niski	11.	PODKARPACKIE	0,24	niski
12.	PODKARPACKIE	0,19	b. niski	12.	PODLASKIE	0,23	niski
13.	ŚWIĘTOKRZYSKIE	0,19	b. niski	13.	KUJAWSKO-POMORSKIE	0,22	niski
14.	LUBELSKIE	0,17	b. niski	14.	ŚWIĘTOKRZYSKIE	0,20	niski
15.	KUJAWSKO-POMORSKIE	0,12	b. niski	15.	LUBELSKIE	0,18	b. niski
16.	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0,09	b. niski	16.	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0,12	b. niski

2018			
Lp.	Jednostka	Di	P
1.	MAZOWIECKIE	0,75	wysoki
2.	WIELKOPOLSKIE	0,56	średni
3.	DOLNOŚLĄSKIE	0,56	średni
4.	MAŁOPOLSKIE	0,55	średni
5.	OPOLSKIE	0,41	średni
6.	ŚLĄSKIE	0,40	średni
7.	ZACHODNIOPOMORSKIE	0,39	niski
8.	POMORSKIE	0,35	niski
9.	ŁÓDZKIE	0,33	niski
10.	PODKARPACKIE	0,27	niski
11.	PODLASKIE	0,24	niski
12.	ŚWIĘTOKRZYSKIE	0,24	niski
13.	LUBUSKIE	0,21	niski
14.	KUJAWSKO-POMORSKIE	0,20	niski
15.	LUBELSKIE	0,18	b. niski
16.	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0,13	b. niski

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Najwyższy poziom rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie pierwszym, we wszystkich latach badanego okresu, wystąpił w województwie mazowieckim, a najniższy w warmińsko-mazurskim. Analizując powyższe wyniki, należy zwrócić uwagę na duże zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości między poszczególnymi województwami, które widoczne jest w każdym z badanych lat. Różnica między województwem, które jest na 1. miejscu, a województwem, które zajęło ostatnią pozycję, wynosi kolejno w roku 2014, 2016 i 2018: 0,62; 0,71 i 0,62.

Tabela 2

Poziom rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie podejmowanej i prowadzonej działalności związanej z realizacją celów społecznych

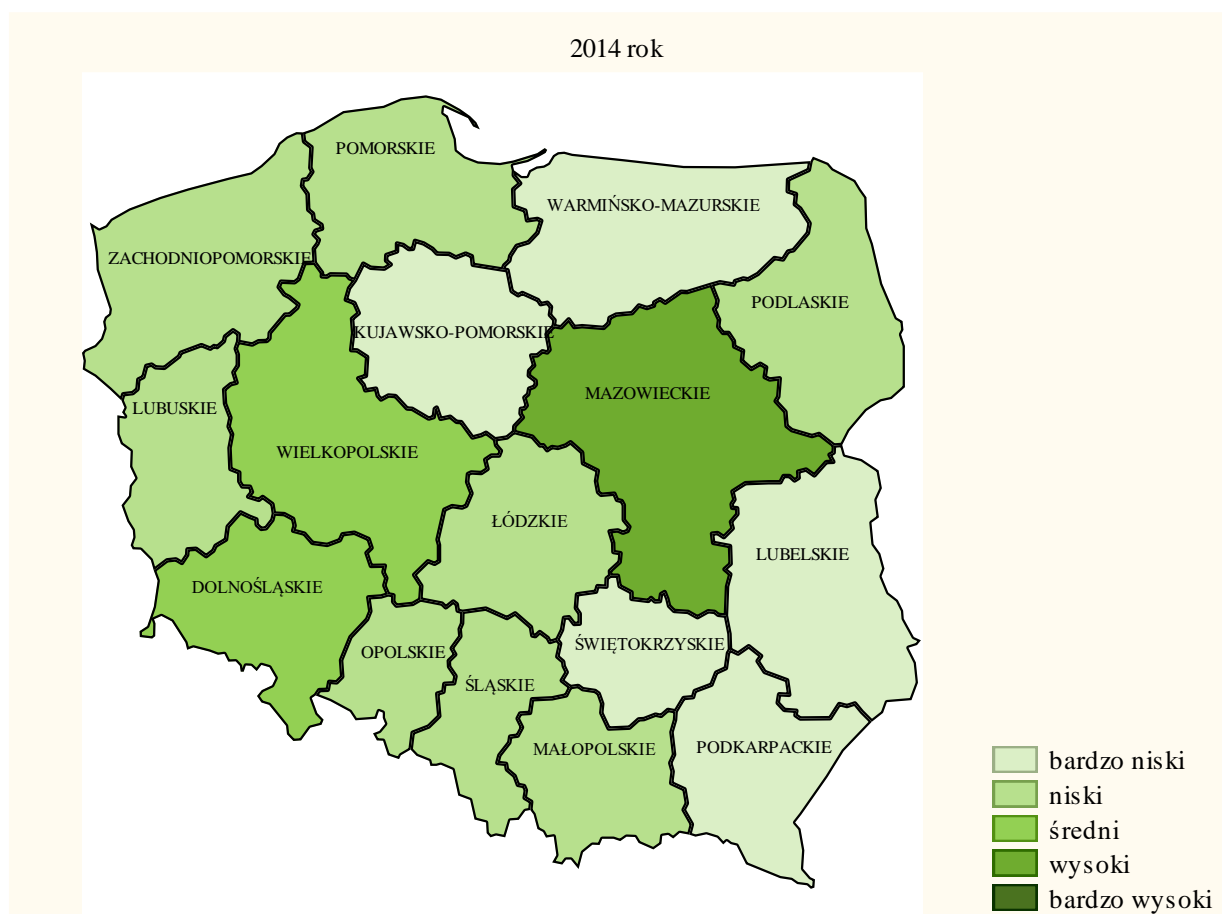
2014				2016			
Lp.	Jednostka	Di	P	Lp.	Jednostka	Di	P
1.	MAZOWIECKIE	0,37	niski	1.	MAZOWIECKIE	0,57	średni
2.	DOLNOŚLĄSKIE	0,36	niski	2.	DOLNOŚLĄSKIE	0,53	średni
3.	MAŁOPOLSKIE	0,32	niski	3.	MAŁOPOLSKIE	0,52	średni
4.	WIELKOPOLSKIE	0,28	niski	4.	LUBUSKIE	0,47	średni
5.	PODKARPACKIE	0,28	niski	5.	WIELKOPOLSKIE	0,46	średni
6.	LUBUSKIE	0,26	niski	6.	OPOLSKIE	0,42	średni
7.	POMORSKIE	0,23	niski	7.	POMORSKIE	0,39	niski
8.	OPOLSKIE	0,21	niski	8.	ŚLĄSKIE	0,35	niski
9.	ZACHODNIOPOMORSKIE	0,20	niski	9.	ZACHODNIOPOMORSKIE	0,34	niski
10.	ŚLĄSKIE	0,19	b. niski	10.	PODKARPACKIE	0,32	niski
11.	KUJAWSKO-POMORSKIE	0,12	b. niski	11.	ŁÓDZKIE	0,30	niski
12.	ŁÓDZKIE	0,12	b. niski	12.	KUJAWSKO-POMORSKIE	0,27	niski
13.	PODLASKIE	0,11	b. niski	13.	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0,24	niski
14.	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0,07	b. niski	14.	LUBELSKIE	0,22	niski
15.	LUBELSKIE	0,05	b. niski	15.	PODLASKIE	0,21	niski
16.	ŚWIĘTOKRZYSKIE	0,00	b. niski	16.	ŚWIĘTOKRZYSKIE	0,03	b. niski

2018			
Lp.	Jednostka	Di	P
1.	MAZOWIECKIE	0,69	wysoki
2.	DOLNOŚLĄSKIE	0,62	wysoki
3.	MAŁOPOLSKIE	0,59	średni
4.	WIELKOPOLSKIE	0,56	średni
5.	OPOLSKIE	0,52	średni
6.	LUBUSKIE	0,48	średni
7.	PODKARPACKIE	0,48	średni
8.	POMORSKIE	0,47	średni
9.	ŚLĄSKIE	0,45	średni
10.	ZACHODNIOPOMORSKIE	0,42	średni
11.	ŁÓDZKIE	0,39	niski
12.	KUJAWSKO-POMORSKIE	0,36	niski
13.	LUBELSKIE	0,36	niski
14.	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0,32	niski
15.	PODLASKIE	0,29	niski
16.	ŚWIĘTOKRZYSKIE	0,22	niski

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

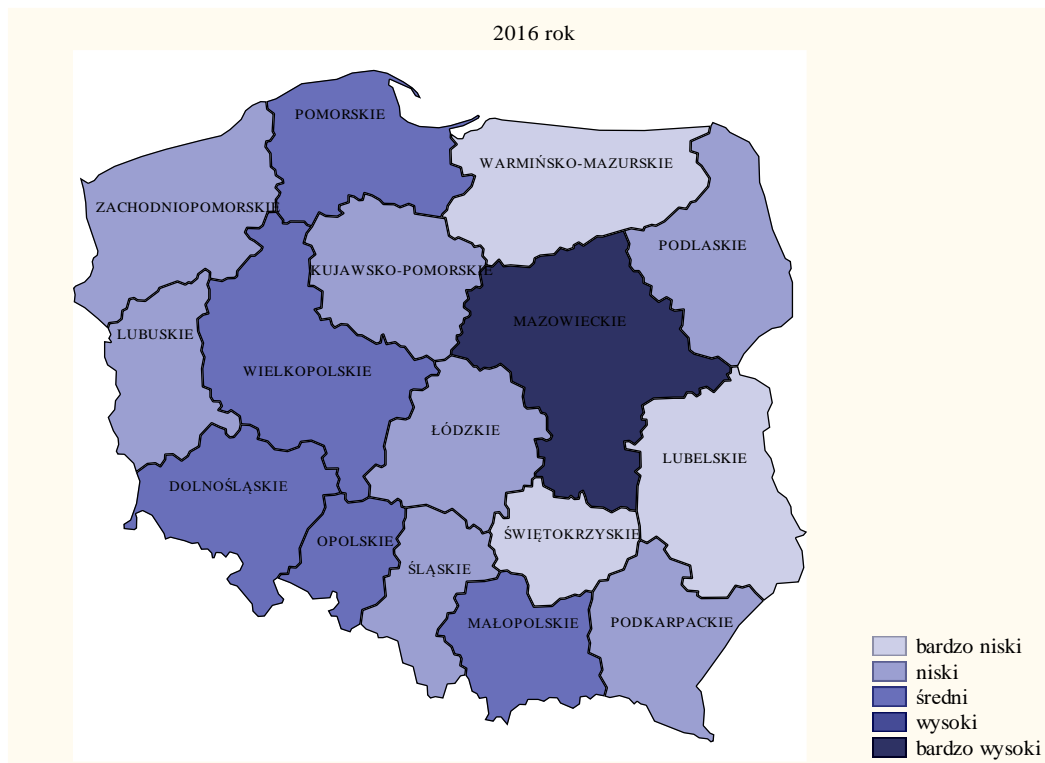
Analizując wyniki poziomu rozwoju przedsiębiorczości w drugim aspekcie, stwierdzić należy, że kształtują się nieco odmiennie niż w aspekcie pierwszym. Co prawda, 1. miejsce, podobnie jak w pierwszym aspekcie, w całym badanym okresie zajmuje województwo mazowieckie, ale osiągnięty poziom rozwoju jest zdecydowanie niższy, zwłaszcza w latach 2014 i 2016. Tym razem na ostatnim miejscu we wszystkich latach znalazło się województwo świętokrzyskie. Również zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości pomiędzy poszczególnymi województwami jest niższe niż miało to miejsce w pierwszym aspekcie, ponieważ tym razem różnica pomiędzy województwem, które było na pierwszym miejscu, a województwem, które zajęło ostatnią pozycję, wynosi kolejno: 0,37; 0,54 i 0,47.

Przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości w pierwszym aspekcie, czyli podejmowanej i prowadzonej działalności gospodarczej, której podstawowym celem jest działalność zarobkowa, zaprezentowano na rysunkach 1, 2 i 3.

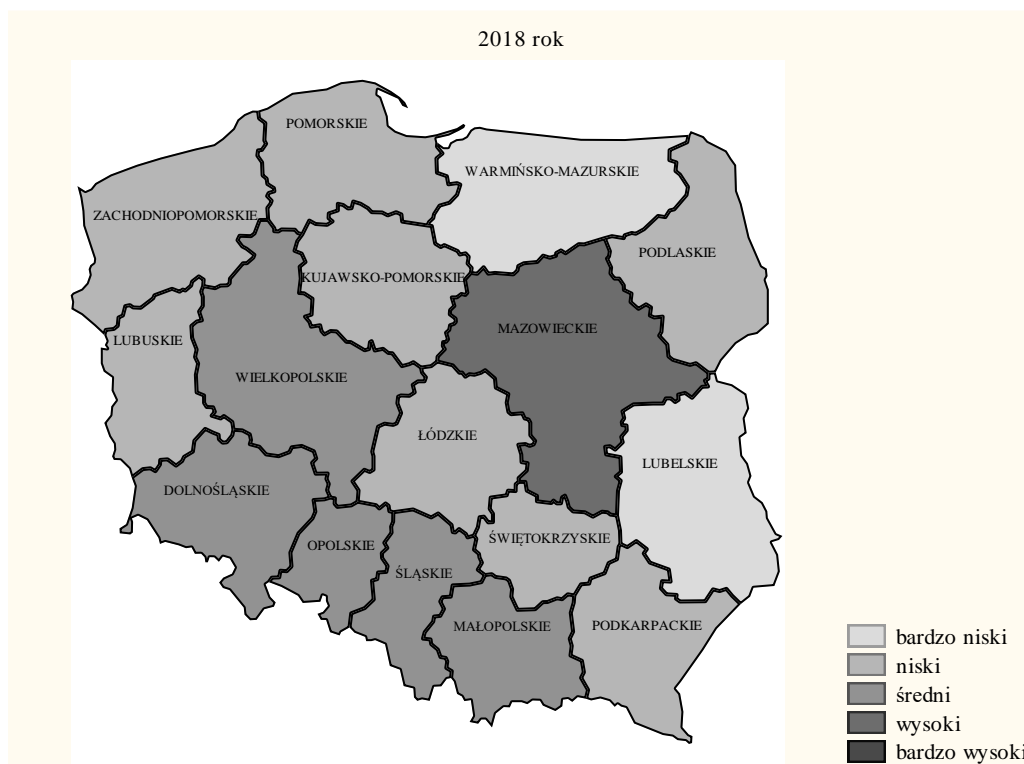
Rysunek 1. Przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości w roku 2014 w aspekcie podejmowanej i prowadzonej działalności gospodarczej, której podstawowym celem jest działalność zarobkowa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rysunek 2. Przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości w roku 2016 w aspekcie podejmowanej i prowadzonej działalności gospodarczej, której podstawowym celem jest działalność zarobkowa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

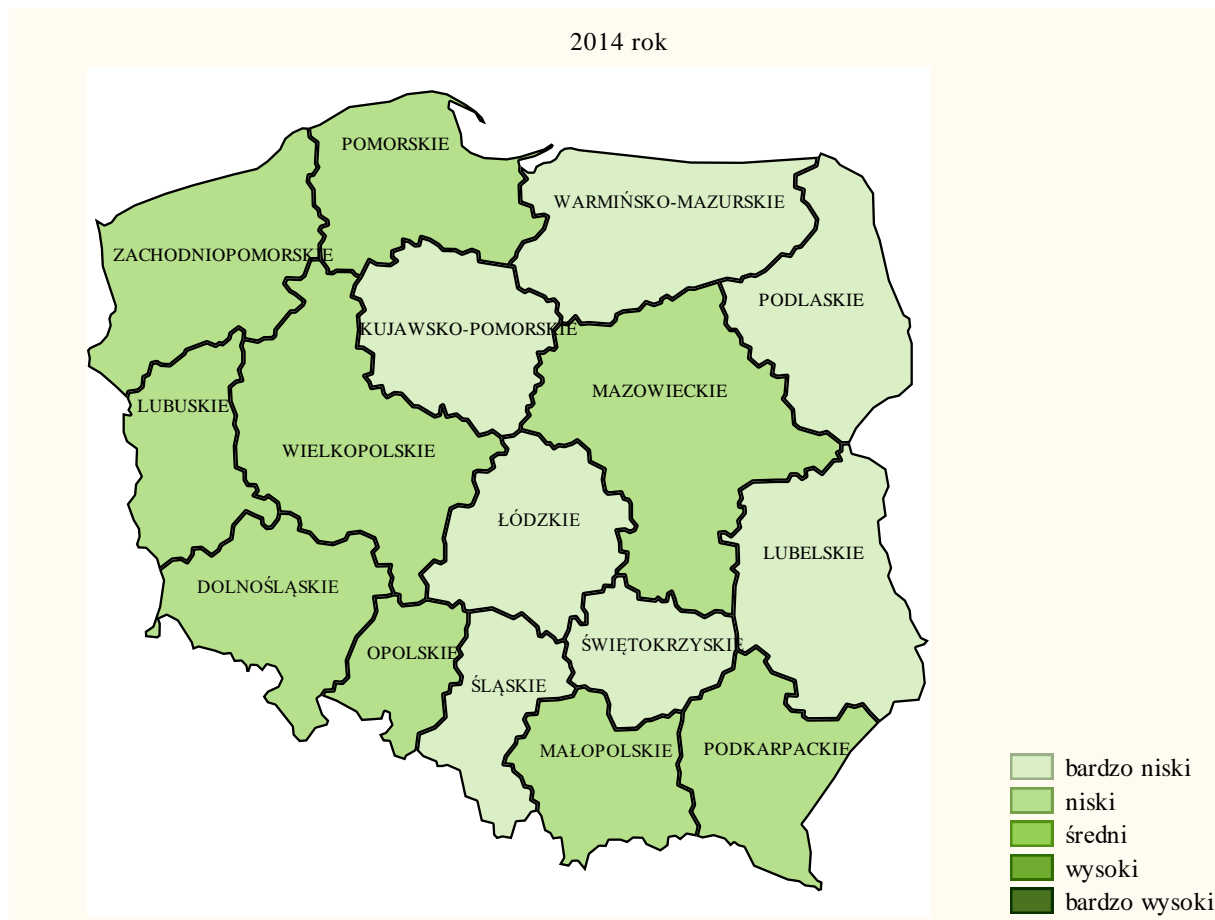

Rysunek 3. Przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości w roku 2018 w aspekcie podejmowanej i prowadzonej działalności gospodarczej, której podstawowym celem jest działalność zarobkowa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

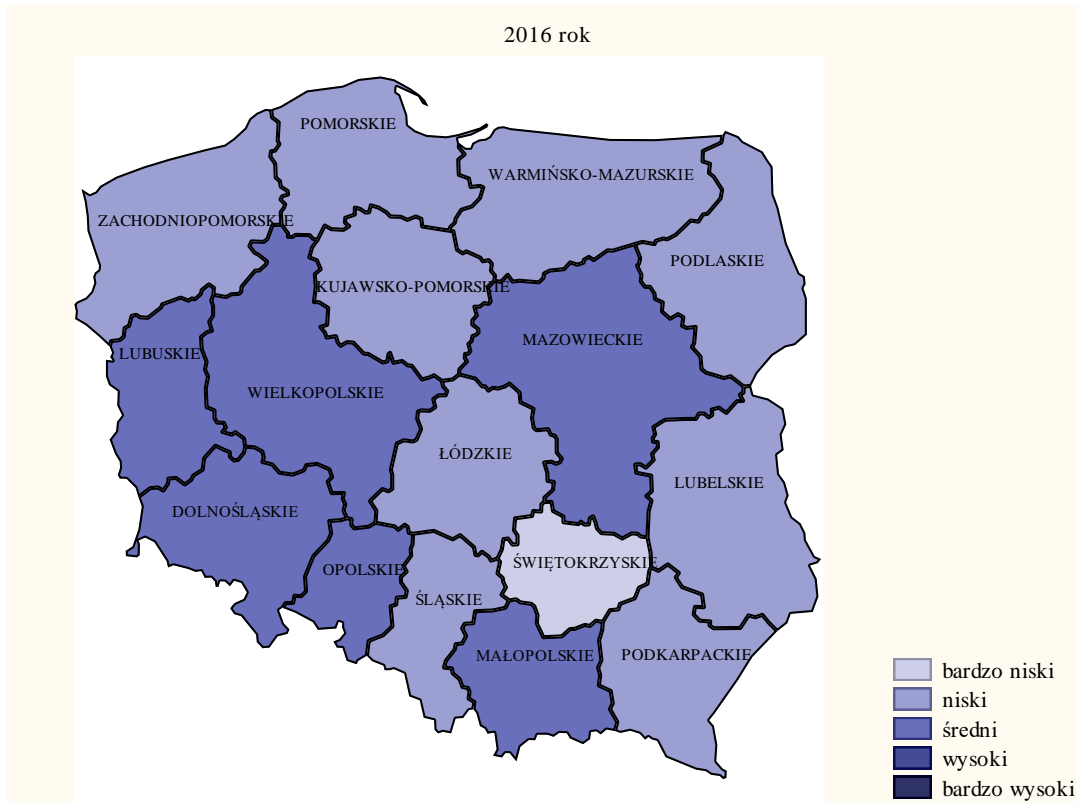
Warto zauważyć, że najgorsza sytuacja miała miejsce w roku 2014, kiedy większość z województw (łącznie 13) cechowała się niskim lub też bardzo niskim poziomem, tylko dwa województwa osiągnęły średni poziom, a jedno wysoki poziom rozwoju przedsiębiorczości. Najlepsza sytuacja wystąpiła z kolei w roku 2016. Niski lub bardzo niski poziom rozwoju przedsiębiorczości odnotowano w 10 województwach, średni w pięciu, a bardzo wysoki w jednym województwie.

Na rysunkach 4, 5 i 6, zaprezentowano przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości w drugim aspekcie, tj. podejmowanej i prowadzonej działalności związanej z realizacją celów społecznych.

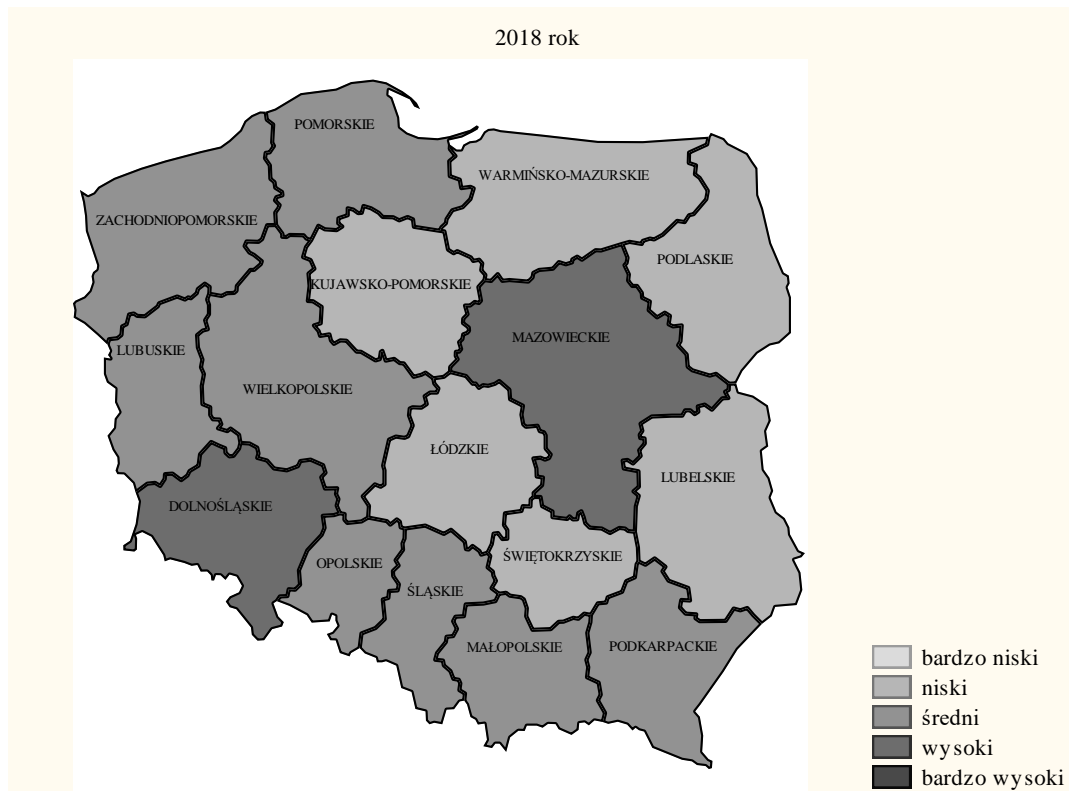

Rysunek 4. Przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości w roku 2014 w aspekcie podejmowanej i prowadzonej działalności związanej z realizacją celów społecznych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rysunek 5. Przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości w roku 2016 w aspekcie podejmowanej i prowadzonej działalności związanej z realizacją celów społecznych.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

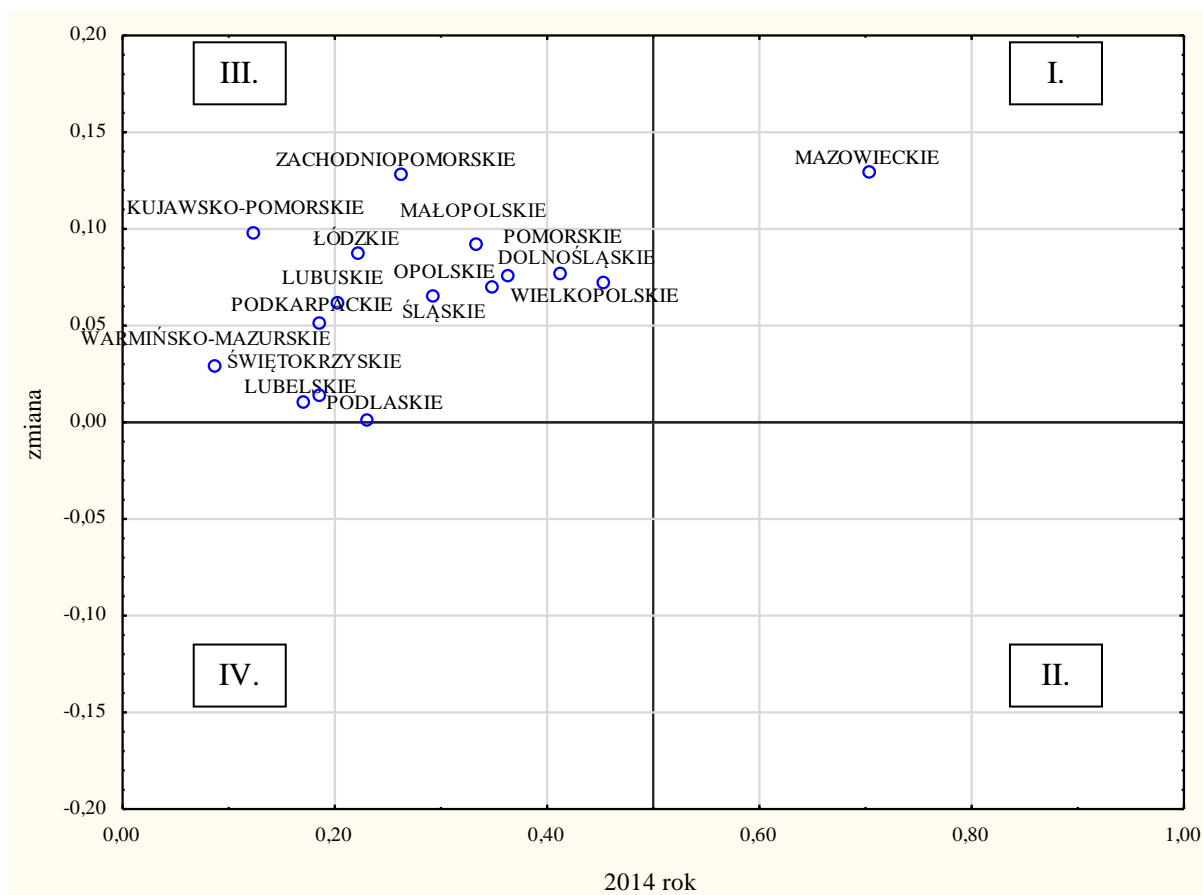

Rysunek 6. Przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości w roku 2018 w aspekcie podejmowanej i prowadzonej działalności związanej z realizacją celów społecznych.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W latach 2014 i 2016 najczęściej wystąpił niski lub też bardzo niski poziom rozwoju przedsiębiorczości. Dopiero w roku 2018 w dwóch województwach (mazowieckim i dolnośląskim) odnotowano wysoki poziom rozwoju przedsiębiorczości.

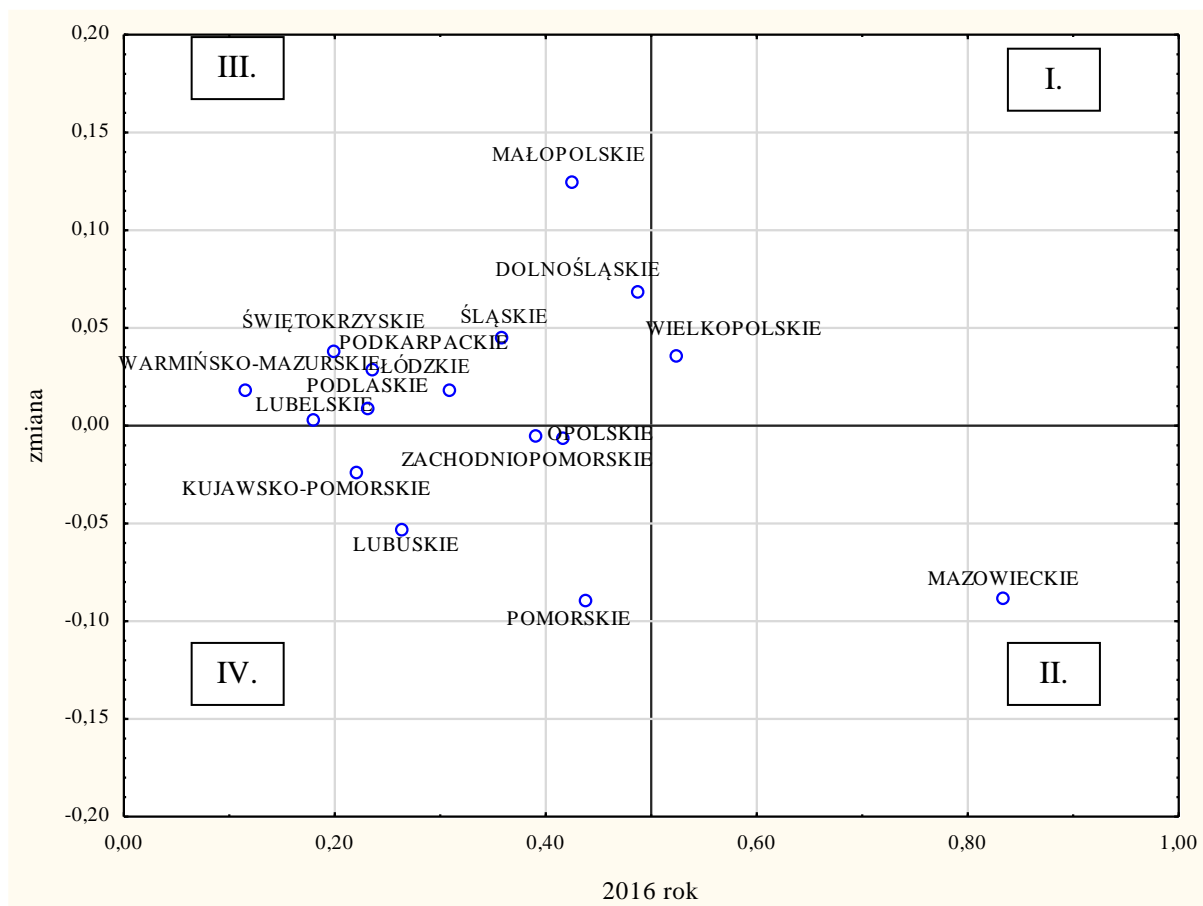
Jak zostało wcześniej wspomniane, dodatkowo, aby określić charakter zmiany (tj. czy w roku 2016, a następnie w 2018 nastąpiła zmiana korzystna lub niekorzystna), dokonano analizy związku pomiędzy poziomem rozwoju przedsiębiorczości w roku 2014 i zmiany poziomu w latach 2016-2014 oraz pomiędzy poziomem rozwoju przedsiębiorczości w roku 2016 i zmiany poziomu w latach 2018-2016. W tym celu ustalono, odrębnie dla pierwszego i drugiego aspektu przedsiębiorczości, dynamikę zmian pomiędzy rokiem 2016 i 2014, a następnie pomiędzy rokiem 2018 i 2016. Ustalono, że wysoki poziom rozwoju przedsiębiorczości wystąpił, gdy uzyskana wartość przekroczyła w danym roku (czyli w 2014, a następnie w 2016) 0,50, natomiast niski, gdy wartość ta była niższa niż 0,50. Jeżeli chodzi o dynamikę zmian, to za wysoką uznano wynik powyżej, a za niską poniżej 0,00. W wyniku analizy relacji możliwe było wyodrębnienie czterech grup województw, charakteryzujących się kolejno:

- I. Wysokim poziomem rozwoju przedsiębiorczości i wysoką dynamiką zmian.
- II. Wysokim poziomem rozwoju przedsiębiorczości i niską dynamiką zmian.
- III. Niskim poziomem rozwoju przedsiębiorczości i wysoką dynamiką zmian.
- IV. Niskim poziomem rozwoju przedsiębiorczości i niską dynamiką zmian.

Rysunek 7. Rozkład relacji pomiędzy wartością poziomu rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie podejmowanej i prowadzonej działalności gospodarczej, której podstawowym celem jest działalność zarobkowa, w roku 2014 a zmianą poziomu 2016-2014.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rysunek 8. Rozkład relacji pomiędzy wartością poziomu rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie podejmowanej i prowadzonej działalności gospodarczej, której podstawowym celem jest działalność zarobkowa, w roku 2016 a zmianą poziomu 2018-2016.

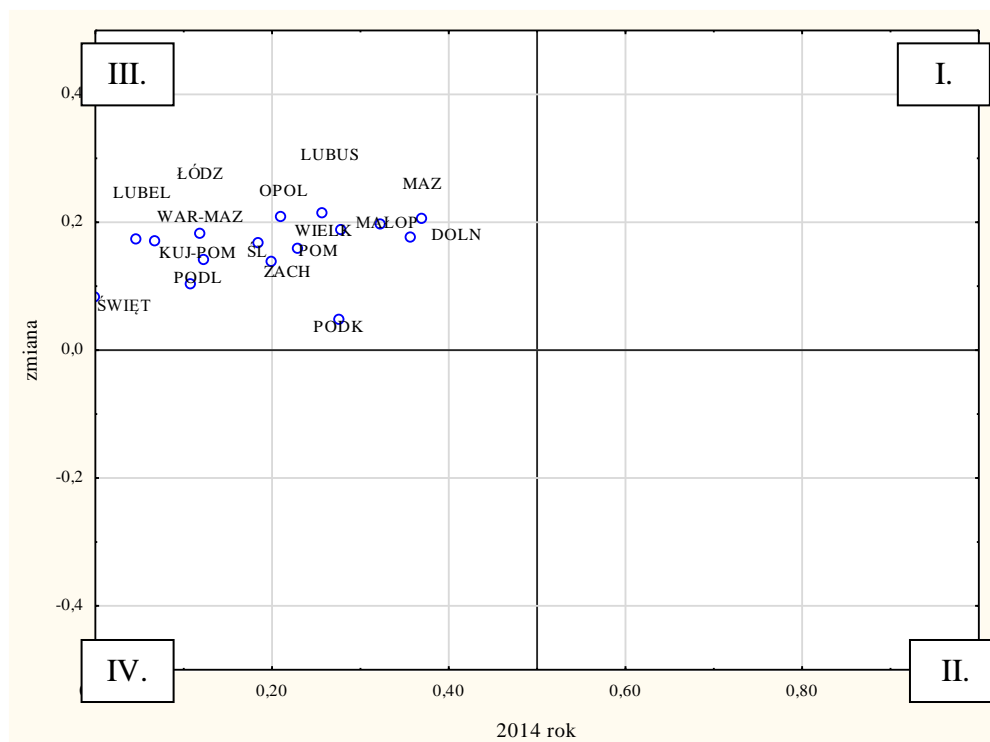
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na rysunkach 7 i 8 zaprezentowano rozkład relacji pomiędzy wartością poziomu rozwoju przedsiębiorczości a dynamiką zmian w pierwszym aspekcie, czyli podejmowanej i prowadzonej działalności gospodarczej, której podstawowym celem jest działalność zarobkowa.

Na podstawie rozkładu relacji zaprezentowanego na rysunku 7 stwierdzono, że najlepsza sytuacja, tj. wysoki poziom rozwoju przedsiębiorczości i wysoka dynamika zmian, wystąpiła w województwie mazowieckim. Pozostałe województwa cechowały się niskim poziomem rozwoju przedsiębiorczości, ale zarazem wysoką dynamiką zmian.

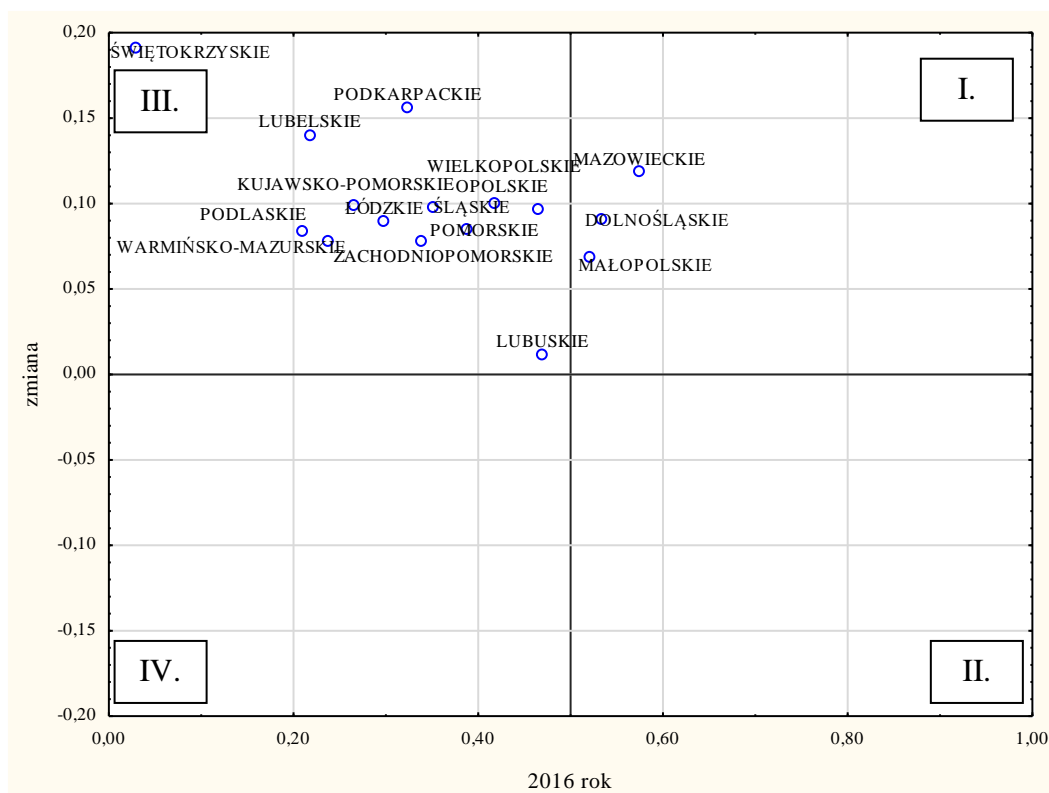
W roku 2016 (rysunek 8) sytuacja w województwie mazowieckim pogorszyła się, gdyż znalazło się ono w grupie II, tj. co prawda nadal cechowało się wysokim poziomem rozwoju przedsiębiorczości, lecz jednocześnie niską dynamiką zmian. Tym razem najlepsza sytuacja wystąpiła w województwie wielkopolskim. Nadal zdecydowana większość województw (tj. dziewięć) znalazła się w grupie charakteryzującej się niskim poziomem rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie podejmowanej i prowadzonej na danym terenie działalności gospodarczej, ale wysoką dynamiką zmian. Najgorsza natomiast sytuacja wystąpiła w pięciu województwach, w których odnotowano zarówno niski poziom rozwoju przedsiębiorczości w roku 2016, jak i niską dynamikę zmian.

Rozkład relacji pomiędzy wartością poziomu rozwoju przedsiębiorczości a dynamiką zmian w drugim aspekcie, tj. podejmowanej i prowadzonej działalności związanej z realizacją celów społecznych, zaprezentowano na rysunkach 9 i 10.

Rysunek 9. Rozkład relacji pomiędzy wartością poziomu rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie podejmowanej i prowadzonej działalności związanej z realizacją celów społecznych w roku 2014 a zmianą poziomu 2016-2014.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rysunek 10. Rozkład relacji pomiędzy wartością poziomu rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie podejmowanej i prowadzonej działalności związanej z realizacją celów społecznych w roku 2016 a zmianą poziomu 2018-2016.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na podstawie rozkładu relacji poziomu rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie drugim, tj. prowadzonej działalności związanej z realizacją celów społecznych w roku 2014 oraz zmiany poziomu pomiędzy 2016 a 2014 rokiem (rysunek 9), stwierdzono, że wszystkie województwa trafiły do grupy charakteryzującej się niskim poziomem rozwoju przedsiębiorczości, ale wysoką dynamiką zmian. Warto przypomnieć, że podobna sytuacja miała miejsce w tym samym okresie w przypadku poziomu przedsiębiorczości w aspekcie pierwszym, gdy większość województw (tylko z wyjątkiem województwa mazowieckiego) znalazła się w tej samej (II) grupie.

W kolejnym okresie (rysunek 10) w przypadku trzech województw (mazowieckiego, dolnośląskiego i małopolskiego) sytuacja poprawiła się i znalazły się one w grupie I. Tak jak w przypadku poziomu przedsiębiorczości w aspekcie pierwszym, tak i w aspekcie drugim w roku 2014 zdecydowana większość województw znalazła się w grupie charakteryzującej się niskim poziomem rozwoju przedsiębiorczości, ale wysoką dynamiką zmian.

Podsumowując tę część analizy, biorąc pod uwagę dynamikę zmian, należy zaznaczyć, że niekorzystna sytuacja (tj. ujemna dynamika) wystąpiła tylko w przypadku poziomu rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie pierwszym w relacji pomiędzy poziomem przedsiębiorczości w roku 2016 a zmianą 2016-2014 (łącznie w sześciu województwach).

Podsumowanie

Reasumując przeprowadzoną analizę, należy zwrócić uwagę na kilka istotnych wniosków:

- 1) odnoszących się do aspektu dotyczącego podejmowanej i prowadzonej działalności gospodarczej w celach zarobkowych:
 - a) w całym badanym okresie najwyższy poziom rozwoju przedsiębiorczości wystąpił w województwie mazowieckim, a najniższy w warmińsko-mazurskim,
 - b) zaobserwowano duże zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości pomiędzy poszczególnymi województwami,
 - c) najgorsza sytuacja pod względem poziomu rozwoju przedsiębiorczości miała miejsce w roku 2014, kiedy łącznie 13 województw cechowało się niskim lub bardzo niskim poziomem, a najlepsza w roku 2016, gdy niski lub bardzo niski poziom rozwoju przedsiębiorczości odnotowano w 10 województwach, średni w pięciu, a bardzo wysoki w jednym województwie,
 - d) biorąc pod uwagę dynamikę zmian, ujemna dynamika wystąpiła tylko w relacji między poziomem przedsiębiorczości w roku 2016 a zmianą 2018-2016 (łącznie w sześciu województwach);
- 2) odnoszących się do aspektu podejmowanej i prowadzonej działalności związanej z realizacją celów społecznych:
 - a) pierwsze miejsce, podobnie jak w aspekcie pierwszym, w całym badanym okresie, zajęło województwo mazowieckie (przy czym osiągnięty poziom rozwoju był zdecydowanie niższy niż w aspekcie pierwszym), zaś ostatnie województwo świętokrzyskie,
 - b) zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości pomiędzy poszczególnymi województwami było duże, lecz niższe niż miało to miejsce w pierwszym aspekcie,
 - c) w latach 2014 i 2016 w większości województw wystąpił niski lub bardzo niski poziom rozwoju przedsiębiorczości (w roku 2014 wszystkie 16, a w roku 2016 – 10 województw), zaś w roku 2018 w dwóch województwach (mazowieckim i dolnośląskim) odnotowano wysoki, w kolejnych ośmiu – średni i w sześciu – niski poziom rozwoju przedsiębiorczości,

- d) we wszystkich badanych województwach dynamika zmian zarówno 2016-2014, jak i 2018-2016 była dodatnia.

Na podstawie przeprowadzonego badania można udzielić odpowiedzi na postawione we wstępie pytania. Otrzymane wyniki, odnoszące się zarówno do poziomu rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie pierwszym, jak również drugim, pokazały duże zróżnicowanie poziomu rozwoju przedsiębiorczości pomiędzy poszczególnymi województwami. Biorąc pod uwagę kierunek zmian, niekorzystną sytuację odnotowano jedynie w przypadku poziomu rozwoju przedsiębiorczości w aspekcie pierwszym, w relacji pomiędzy poziomem przedsiębiorczości w roku 2016 a zmianą 2018-2016 (łącznie w sześciu województwach), natomiast w aspekcie drugim dynamika zmian, zarówno 2016-2014, jak i 2018-2016, była dodatnia.

Bibliografia

- Barczyk, S. (2010). *Przedsiębiorczy samorząd lokalny i jego instytucje*. Katowice: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach.
- Bittnerowa, E. (1999). *Zmiana uwarunkowań rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw przemysłowych w Wielkopolsce*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.
- Bratnicki, M., Strużyna, J. (2001). *Przedsiębiorczość i kapitał intelektualny*. Katowice: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach.
- Brown, C., Thornton, M. (2013). Jak teoria przedsiębiorczości stworzyła ekonomię. *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, 4, 5.
- Haber, L.H. (1996). Zachowanie przedsiębiorcze – próba typologii. *Przegląd Organizacji*, 5, 15-18.
- Hellwig, Z. (1968). Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr. *Przegląd Statystyczny*, 4, 307-327.
- Klasik, A. (2006). *Przedsiębiorczość i konkurencyjność a rozwój regionalny*. Katowice: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach.
- Kraśnicka, T. (2002). *Koncepcja rozwoju przedsiębiorczości ekonomicznej i pozaekonomicznej*. Katowice: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach.
- Makiela, Z.J. (2018). Przedsiębiorczość i innowacyjność – wprowadzenie. W: Z.J. Makiela, M.M. Stuss (red.), *Przedsiębiorczość i zarządzanie innowacjami. Wiedza, technologia, konkurencja i przedsiębiorstwo* (s. 15-42). Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Niedziółka, M. (2010). Przedsiębiorczość gminy a rozwój regionalny. W: K. Kuciński (red.), *Przedsiębiorczość a rozwój regionalny w Polsce* (s. 30-49). Warszawa: Difin.
- Piecuch, T. (2010). *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Robaszekiewicz, K. (2006). Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w województwie wielkopolskim. W: M. Skłodowska-Helpa (red.), *Koncepcje i czynniki rozwoju lokalnego w warunkach funkcjonowania Polski strukturach zintegrowanej Europy i przechodzenia do społeczeństwa informacyjnego* (s. 201-214). Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Komunikacji i Zarządzania w Poznaniu.
- Schumpeter, J.A. (1960). *Teoria rozwoju gospodarczego*. Warszawa: PWN.
- Schumpeter, J.A. (1995). *Kapitalizm, socjalizm, demokracja*. Warszawa: PWN.
- Targalski, J. (1999a). Przedsiębiorczość u progu nowej dekady – scenariusz optymistyczny. W: *Przedsiębiorczość a lokalny i regionalny rozwój gospodarczy. Materiały konferencji naukowej*. Kraków: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie.
- Targalski, J. (1999b). *Przedsiębiorczość i rozwój firmy*. Kraków: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie.
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2003 r., Nr 96, poz. 873 z późn. zm., t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 668, 1570, 2020, art. 3. ust. 1).